

ZBORNÍČEK ĽUDOVÝCH TANCOV

Krútivé tance

MEDZINÁRODNÝ FOLKLÓRNY FESTIVAL
MYJAVA

ZBORNÍČEK L'UDOVÝCH TANCOV

Krútivé tance

ZBORNÍČEK ľudových
TANCOV

myjava 1984

Zborníček ľudových tancov vychádza z programu *Pre radosť všetkým* autora autora Jozefa Lehockého, ktorý bol uvedený v rámci 25. ročníka Západoslovenských folklórnych slávností a Mierovných slávností v amfiteátri Trnovce.

Pri príležitosti 61. ročníka Medzinárodného folklórneho festivalu Myjava 2021, ktorý sa tento rok koná vo virtuálnej podobe, vám prinášame reedíciu tohto zborníka. Tento zborník môže byť doplnkovým (hoci nie odborným) materiálom k programu Tance západného Slovenska autorov S. Ondejku a A. Krausovej. Prajeme vám príjemné čítanie!

Katarína Mičicová

Na jubilejnom 25. ročníku Západoslovenských folklórnych slávností a Mierových slávností (ZFS a MS) na Myjave už po osemnásty krát sa uvádza program dedinských folklórnych skupín pod zaužívaným názvom Klenotnica. Tanečníci, speváci a hudobníci z rôznych končín západného Slovenska prinášajú v ňom na javisko myjavského amfiteátra starostlivo povyberané klenoty ľudového umenia zo svojich obcí v scénicky pripravených zvykoch, piesňach a tancoch.

V tomto Zborníku prinášame výber niektorých ľudových tancov, ktoré v programe Klenotnica uviedli folklórne skupiny na ZFS a MS v roku 1984.

Z výstupu každej folklórnej skupiny uvádzame opis tanca z početnej skupiny krútvých tancov. Ich spoločné znaky v krátkosti možno charakterizovať takto: tancujú sa v pároch, v rôznych spôsoboch držania sa partnerov; páry pri tanci využívajú celú tanečnú plochu; striedajú viaceré tanečné motívy (cifry, figúry), ich striedanie určuje muž, má v tanci vedúcu úlohu; ku každému tancu sa hrajú viaceré melódie. Spoločný názov krútvé tance vychádza z tanečného motívu krútenia sa páru, ktoré sa tancuje v každom tanci.

Možno nájsť veľa pomenovaní pre krútvé tance. Stáva sa, že jeden tanec má rôzne názvy a naopak, rôzne tance majú spoločný názov. Staršie slovenské pomenovania niekde vystriedal novší názov – čardáš. Táto zľudovelá uhorská módna tanečná novinka z 19. storočia v niektorých oblastiach sčasti, alebo úplne nahradila staršie slovenské krútvé tance.

V zborníku sú tance opísané takým spôsobom, aby pri čítaní mal predstavu o nich aj čitateľ, ktorý nepozná odbornú tanečnú terminológiu. Pri niektorých tanečných motívoch k ich opisu je použité všeobecne zaužívané názvoslovie z telesnej výchovy.

Dúfame, milí priatelia, že Zborníček ľudových tancov vám i po čase obnoví v pamäti pekné zážitky a dojmy, ktoré ste mali pri sledovaní programu dedinských folklórnych skupín na ZFS a MS v roku 1984, a poslúži i tým, ktorí sa o ľudové tance zaujímajú hlbšie.

Opisy tancov spracoval scenárista a režisér Jozef Lehocký, sprievodné melódie znotoval hudobný spolupracovník programu Marián Járek.

Recenzia: PhDr. Kliment Ondrejka, CSc.

Folklórna skupina z Cífera, okres Trnava

Obec Cífer sa nachádza v strednej časti úrodnej, oddávna poľnohospodársky prosperujúcej trnavskej roviny, neďaleko okresného sídla Trnavy. Folklórna skupina vznikla z iniciatívy niekdajších členov divadelného krúžku v roku 1970, odkedy pracuje nepretržite. K zakladajúcim členom patrí a skupinu od začiatku vedie Ladislav Bernadič. Zriaďovateľom je JRD Mier v Cíferi.

V obci sa tancovali tieto ľudové tance: **čardáš** (pomalšia aj rýchla časť), **sotyš**, **mazúrka**, **polka na šesť**, **polka na dva** (tiež húpaná), **káčer**.

O hudobnom sprievode sme zaznamenali tieto informácie: v druhej polovici 19. storočia hrával ku tancu gajdoš, na prelome 19. a 20. storočia sa už spomína husľová cigánska hudba s cimbalom, ktorá bola veľmi obľúbená až do obdobia pred 2. svetovou vojnou, kedy prichádza do módy "džez". Muzikanti boli z viacerých susedných obcí. Občas hrávala aj domáca banda – dychovka, ktorá vznikla po 1. svetovej vojne. Pri neorganizovaných tancovačkách hrávali mládenci na harmoniku – heligónku.

Z rozsiahleho spevno-tanečného pásma Obrázky zo života Cíferanov bola v programe uvedená časť, v ktorej sa tancovali tance čardáš a húpaná polka.

Tanec čardáš

Starší názov pre tanec sa nezachoval. Tancovali ho radi pri všetkých zábavách najmä mládež. Vydaté ženy a ženáci všeobecne tancovali málo, najviac na svadobných. zábavách.

Tanec má dve tempá najskôr pomalšie (132 a následné rýchlejšie 168), ktoré nemajú zvlášť pomenovanie. Len pri rozprávaní o tancovaní ich rozlíšia: *ket už začali hrat na drobnejší, friščí.*

Melódiu ku tancu začali hrať hudobníci sami alebo im niektorý z tanečníkov rozkázal: „Čardáš hraj!“ Keď čardáš začínal ako prvý tanec, tanečníci kývnutím prsta si zavolali vyhladené tanečnice a hneď každý so svojou začal tancovať. Počas tancovania v poradí ako určoval tanečník striedali motívy, pričom partneri sa stále držali ako je opísané ďalej.

V pomalšom tempe, ktorým tanec vždy začína, úvodnými tanečnými motívami sú: jednokročka alebo dvojkročka. Pohybový základ majú obidve rovnaký: úkrok napríklad ľavou nohou a následné prikročenie pravej nohy ku ľavej, pričom pri každom položení nohy na zem sa obidve nohy trochu v kolenách pokrčia (podrep). Partneri stoja čelne oproti sebe, tanečník drží tanečnicu obidvomi rukami v páse, ona má dlane obidvoch rúk položené zvrchu na jeho pleciach, (držanie v páse). Pri jednokročke sa strieda jeden krok (a priložením druhej nohy) vľavo a jeden krok vpravo, pri dvojkročke sa robia po dva kroky do každej strany. Partneri vzájomne robia kroky opačnými nohami - tanečník ľavou, tanečnica pravou a opačne. Tanečnica pri krokoch vytáča bokmi - pri kroku ľavej nohy vytočí vľavo ľavý bok a opačne. Súčasne s priložením druhej nohy sa vytočenie vráti naspäť. Každý motív sa môže viackrát opakovať a obidva vzájomne striedať, páry sa takto pomaly pohybujú rôznymi smermi po tanečnej ploche. Jednokročka a dvojkročka sa voľne striedajú s krútením páru, držanie partnerov sa nemení. Pri krútení v smere hodinových ručičiek (doprava) na 1. dobu taktu sa vykročí obvyčajne ľavou nohou (vonkajšou) cez pätu na celé chodidlo, na 2. dobu pravá noha cez pätu prešliapne na celé chodidlo. Aj v tomto motíve pri každom položení nohy na zem sa kolená máličko mäkko

pokrčia. Pri krútení proti smeru chodu hodinových ručičiek (doľava) vykračuje sa na 1. dobu v takte zväčša pravou nohou. Tanečník v tanci občas jedenkrát pridupne nohou, načo jeho partnerka musí dávať pozor, lebo hneď po dupnutí niektorí tanečníci menia motív.

V rýchlom tempe čardáša sa tancujú rovnaké tanečné motívy ako v pomalom. Odlišnosti sú pri krútení. Pri smere doprava dôsledne sa dodržiava vykročenie ľavou nohou. Predlžovaním krokov sa rýchlosť krútenia zväčšuje. Krok ľavou nohou sa mení až na naskočenie, prešlap na pravú nohu je s hlbším podrepom. Tomuto poklesávaniu hovoria *učúpanie*. Krútenie doľava bolo zriedkavejšie. Pri veľmi veľkej rýchlosti krútenia tanečnica skrčí v kolenách obidve nohy pod seba, tanečník ju pevne drží v páse. Pokým ju takto udrží, niekoľkokrát sa s ňou zavrtí. Potom pokračujú niektorým motívom. Tanečník krútenie podchvíľou preruší na jeden takt podrepom, alebo až hlbokým drepom. Pritom je otočený stále čelne ku partnerke a drží ju v páse, hovoria, že, *chlap sa mohol aj načisto učupiť*.

Folklórna skupina Javorinka z Lubiny-Miškech Dedinka (okres Trenčín)

Takmer na úpätí Veľkej Javoriny v Bielych Karpatoch, 5 km od obce Lubina, je 40 domov osady Miškech Dedinka. Malý úžitok z chudobnej pôdy kedysi vyháňal ľudí za zárobkom do sveta, najmä na sezónne poľnohospodárske práce a za podomovým obchodom.

Od roku 1971, kedy všestranne aktívni mladí ľudia prvýkrát nacvičili niekoľko ľudových piesní a tancov, sústavne folklórna skupina pracuje. Vedúcim od začiatku je Viliam Harušťák. Zriaďovateľom je Osvetová beseda v Lubine - Miškech Dedinka.

V období po 1. svetovej vojne boli obľúbené tance: **verbunk, čardáš, slovenská, mazúrka, v šírom poli, kadlecká, židovská, šusterská, kukaná, poduškový, širákový, valčík, polka.**

V uvedenom období hudobným sprievodom ku tancu boli sláčikové hudby s cimbalom, niektoré aj s trúbkou. Na gajdošov si už ani najstarší súčasníci nepamätajú, len z literatúry je známe, že prv hrávali aj v tejto oblasti. Neskôršie volali hrať z okolia aj dychové hudby. Obľúbeným, značne rozšíreným hudobným nástrojom bola heligónka. V programe, v čísle *Za frajera sme chodzili* tancovali členovia skupiny tance verbunk, čardáš a slovenská.

Tance verbunk, čardáš, slovenská

Na zábavách hrávala hudba tance najčastejšie v slede: valčík, polka, verbunk, čardáš, prípadne slovenská. Posledné tri tance sa tancovali za sebou bez prerušenia. Verbunk začali hrať zvyčajne po predspeve tanečníka, tempo tanca je asi 152. Bolo zaužívané, že aj čardáš tanečníci

spevom rozkázali, pedspevovali i počas neho rôzne piesne, ktoré muzikanti hneď podchytili, takže tancovanie ostatní neprerušili. Slovenská je v rovnakom tempe ako čardáš 184, tancovali sa na rovnaké melódie tie isté motívy, najviac však tanečnica vyskakovala na koleno tanečníka. Tancovanie tanečníkov samých sa vyskytovalo zriedkavo, len vo vrcholiacej nálade si „zacifrovali“ niektorí vo dvojici.

Vo verbunku sa striedajú v ľubovoľnom slede tanečné motívy: dvoj kročka, krútenie páru, podvrtka tanečnice, vrtenie tanečnice s cifrovaním tanečníka. Každý motív sa opakuje viackrát, čo určuje tanečník.

V dvoj kročke sú partneri čelne oproti sebe, držia sa dľaňami za obidve ruky, ktoré majú v predpažení spustené dolu alebo pokrčené powyše pásu. Vykračujú obidvaja do rovnakej strany, teda napr. tanečník ľavou nohou, tanečnica pravou. Po pri kročení druhej nohy obidve kolená sa ostro, rázne pokrčia do zvýšeného podrepu. Týmto motívom sa páry pohybujú po tanečnom priestore všetkými smermi, pootáčajú sa. Každý krok na jednu dobu.

Pri krútení sa partneri držia v páse (ako pri čardáši z Cífera), alebo v držaní poloootvorenom (ako pri palotáši z Kozároviec). Pri krútení v smere hodinových ručičiek obidvaja na prvú dobu vykračujú ľavou nohou cez pätu s napnutým kolenom. Súčasne s dokročením pravej nohy je na nej podrep. Pri krútení do opačnej strany sa nohy vymenia.

Tanečnica podvrtku tancuje raz, prípadne ju opakuje viackrát za sebou (opísaná vo friškej z Kozároviec).

Pri vrtení sa tanečnica prešlapmi obracia na mieste okolo vlastnej zvislej osi. Ruky má pritom spustené pozdĺž tela alebo založené vbok. Tanečník stojí pri nej a tleska alebo cifruje okolo nej.

Na čardáš sa hrajú obyčajne iné piesne ako na verbunk. Tancujú sa všetky verbunkové motívy, okrem dvojkoľky. Časté je cifrovanie obidvoch partnerov v postavení čelnom oproti sebe, s držaním v predpažení za obidve ruky alebo len za pravé ruky. Bohaté je cifrovanie tanečníka počas vrtenia tanečnice prizdobené občasým prasknutím na sáru čižmy, povyskočením, pridupnutím, zavrtením.

Oddychovým motívom je (s držaním v páse) prešľapovanie z nohy na nohu.

Slovenská je v podstate rovnaký tanec a tancuje sa na rovnaké melódie ako čardáš, odlišuje ich len jeden motív: partneri sa chytia do poloootvoreného držania (opísané pri palotáši z Kozároviec), tanečnica si obidvoma nohami naskočením kľakne tanečníkovi na nastavené stehno pravej nohy. On ju na kolene zodvihne čo najvyššie. Tanečnica po dopade na rovné nohy sa sama vrtí, tanečník okolo nej cifruje.

Folklórna skupina Praslica z Kozároviec (okres Levice)

Kozárovce sa nachádzajú v širokej doline dolného toku Hrona, kde Podunajská nížina postupne prechádza do kopcov Pohronskeho Inovca a Štiavnických vrchov. Tieto chránia chotár od severu, takže okrem poľnohospodárstva darí sa aj vinohradníctvu.

Vznik folklórnej skupiny sa datuje od 1.mája 1965 kedy viac ako 100 obyvateľov obce v krojoch sa zúčastnilo osláv v okresnom meste. Odvtedy skupina za vedenia zakladateľky Márie Ďurovičovej pracuje nepretržite. Zriaďovateľom je Osvetová beseda v Kozárovciach.

V období po 1. svetovej vojne tancovali sa tance: **palotáš, frišká, koleso** (len dievky), **hopcovaná polka, trasená polka, mazuľa, baligátor, plieskaná, trajfús, židovka, valcer**. Neskôršie aj **čardáš, pávy** (Páslo dievča pávy ...), **V širom poli, polka, polka na šesť**.

Najstarší hudobný sprievod ku tancu boli gajdy. Na svadbách hrával gajdoš ešte v medzivojnovom období. Na zábavách v tom čase hrávala cigánska sláčiková hudba s cimbalom domáca i z okolia. Neskôršie nachádza uplatnenie aj dychovka.

Programové číslo Priadky obsahovalo tance: koleso, mazuľa, čardáš, palotáš, frišká.

Tance palotáš a frišká

Obidva tance nasledujú bezprostredne za sebou. Najskôr pomalší palotáš (tempo 132), za ním rýchla frišká. (tempo 168). Frišká je vlastne vyvrcholením palotáša. Spomedzi ostatných tancov na zábavách ich hrali najčastejšie takmer v každej zmesi tancov. Radi ho tancovala mládež i starší.

Melódiu na palotáš začali muzikanti hrať sami. Ak mládenci nemali tanečnice pri sebe z predošlého tanca, zavolali si ich menom. Najčastejším tanečným motívom je variant dvojkoľky. Jej zvláštnosť spočíva v rytmickom trasení tela pri každom kroku. Partneri sú pritom oproti sebe čelne, partner drží partnerku obidvomi rukami povyššie pásu, sčasti má dlane na chrbte. Partnerka má dlane položené zvrchu na jeho pleciach, jej obidve ruky sú zľahka položené po celej dĺžke na jeho rukách (držanie pod pazuchami). Pri inom spôsobe držania tanečnica stojí na pravej strane tanečníka, sú ku sebe asi v uhle 90°. On ju pravou rukou drží zozadu okolo pásu, ona jeho ľavou rukou zozadu za pravé plece. Voľnými rukami sa držia v pokrčenom predpažení držanie valčíkové poloootvorené. Pri oboch spôsoboch držania dvojkoľka sa tancuje tak, že tanečník ňou pomaly postupuje po priestore, pričom sa obracia okolo svojej zvislej osi o toľko striedavo na dva kroky doľava a dva doprava, že tanečnica môže tiež dvomi krokmi do každej strany okolo neho obchádzať. Pri každom kroku (doba = krok) sa nohy v kolenách a článkoch dvakrát máličko pokrčia a narovnajú (perujú), čím dostane telo charakteristické trasenie. Malá obmena je u tanečníka, ktorý v druhom kroku dvojkoľky nepriloží voľnú nohu ku stojnej nohe. Dvojkoľka sa strieda s podvrtkou tanečnice a spoločným krútením do oboch strán. Obidva motívy sú opísané pri tanci frišká.

Rýchla frišká je žartovný, veselý tanec, v ktorom sa strieda spoločné tancovanie partnerov s unikaním tanečnice tanečníkovi po uvoľnení sa z párového držania. V spoločnom tancovaní strieda sa krútenie a podvrtky tanečnice.

V krútení sú partneri v postavení čelnom držaní ako je opísané pri palotáši. Na prvú dobu v takte vykračuje každý tou nohou, ktorou je bližšie ku partnerovi, pri dokročení na ňu s poklesom, teda pri krútení v smere

chodu hodinových ručičiek tanečník vykračuje pravou nohou, tanečnica ľavou. Smer krútenia sa často mení. V opačnom smere krútenia sa nohy vymenia.

Krútenie páru sa strieda s podvrtkami tanečnice, pri ktorom má jednu ruku zodvihnutú nad hlavou, za ňou ju tanečník jednou rukou pridrža. Vrtí sa akoby pod jeho rukou. Tanečník pritom stojí a na každú prvú dobu robí mätko vyšší podrep, na druhú dobu kolená dopne. Obyčajne si tanečnica uvoľni zodvihnutú ruku z tanečnickovho držania v tejto podvrtke a uniká mu pomedzi ostatné tancujúce páry. Po chvíli mu naznačí rukami, že sa ho ide chytiť, ale vyšmykne sa mu znova spomedzi jeho rúk. Keď sa takto *poškádli*, pokračujú v tancovaní.

Folklórna skupina Selčan zo Selca (okres Trenčín)

Od Trenčína 20 km smerom na juh, v úzkej doline severnej strany Považského Inovca, nájdeme podhorskú obec Selec. Veľa obyvateľov chodievalo kedysi na sezónne poľnohospodárske práce do južných oblastí, lebo zem v drsných prírodných podmienkach bola skúpa na svoje dary, nevládala všetkých uživiť.

Nadšenci pre aktívne pestovanie folklóru založili v roku 1964 folklórnu skupinu. Prvým vedúcim bol A. Cagalinec, od roku 1969 skupinu vedie František Žovinec. Zriaďovateľom je miestna osvetová beseda.

Miestny tanečný repertoár bol: lašung, čardáš, sellácka, mazúrka, židovská, ručníčková, zrkadlová, polka, valčík.

Najstarší hudobný sprievod k tancom boli gajdy. Gajdoš hrával asi do záveru 19. storočia. Niekoľko desaťročí, až do 1. svetovej vojny, hrávala miestna sedliacka sláčiková hudba s veľkým cimbalom. Po nej sláčiková hudba hrávala bez cimbalu. Posledný z rodiny cimbalistov sa z vojny nevrátil. Od roku 1922, kedy vznikla dychovka, hrávali obidve hudby až do 2. svetovej vojny. Po jej skončení sa ku husliam a dvom klarinetom pridali veľký bubon a harmonika.

V scénicky spracovanej ukážke niekdajších zimných večerov Zima pod Inovcom, uvedenej v programe, tancovali tance mazúrka, kadlecká, lašung a sellácka.

Tanec sellácka

Pri všetkých tanečných príležitostiach tance obvykle nasledovali v poradí: valčík, polka, lašung, čardáš, sellácka, z ktorých posledné tri sa tancovali ako jeden tanec, bez prerušenia za sebou. Lašung je tanec stredného tempa 132, prevláda v ňom motív dvojkoľka. Je obdobou pomalejšieho časti ciferského čardáša, kozárovského palotáša, lubinského verbunku. Čardáš, ktorý po ňom vždy nasleduje, má rýchle tempo 192 a väčší počet tanečných motívov. Výber melódií a ich trvanie v jednotlivých tancoch určovali sami muzikanti.

kou. Začali ho hrať muzikanti bezprostredne po čardáši alebo si ho tanečníci rozkazovali. Robili to dvojakým spôsobom: v priebehu čardáša niektorí z tanečníkov, keď pritancoval aj so svojou tanečnicou ku hudbe, zaspieval nejakú pieseň ku selláckej. Muzikanti melódiu hneď podchytili a keďže tempo obidvoch tancov je rovnaké, tancovanie sa tým neprerušilo. Pri selláckej takto zaspievaním napovedali hudbe ďalšie melódie i viacerí tanečníci po sebe.

Zaujímavý je iný spôsob rozkázania: keď v priebehu hociktorého tanca niektorý z tanečníkov zvolá „polepšak“, muzikanti tento tanec prerušili a hneď začali hrať melódiu ku selláckej. Takto sa sellácka tancovala na zábavách najčastejšie, bol to najobľúbenejší tanec.

V prevažnej miere sa v selláckej tancoval tento sled motívov: krútenie páru, vyskakovanie tanečnice tanečníkovi na stehno a vrtenie tanečnice s cifrovaním tanečníka.

Pri krútení sú partneri čelne oproti sebe, tanečník drží tanečnicu obidvoma rukami na chrbte vo výške lopatiek, ona má ruky dlaňami položené na pleciah tanečníka. Kroky sú rovnaké ako je opísané pri krútení v tancoch z Miškech Dedinky, krútenie sa tancuje iba v smere hodinových ručičiek.

Vyskakovanie tanečnice na stehno tanečníka sa robí nasledovne: tanečník náhle zastaví krútenie, tanečnica sa znožmo odrazí zo zeme a obidvoma nohami si kľakne tanečníkovi na nastavené ľavé stehno, kolená jej pritom smerujú pred telo tanečníka. Držanie partnerov pritom zostáva rovnaké ako pri krútení alebo sa počas výskoku tanečnice prechytia pevnejšie: tanečník ľavou rukou prechytí tanečnicu v páse, pravú nechá vyššie; tanečnica chytí tanečníka obidvoma rukami okolo krku. Keď sú partneri zohratí, môže tanečnica vyskakovať striedavo na obidve stehná tanečníka. Opakujú sa tri výskoky za sebou. Počas tancovania zopakuje sa veľa krát.

Po poslednom zoskočení tanečnica sa sama vrtí, ustupuje pritom od tanečníka, vzájomne si naznačujú, že sa znovu chytia. Tanečník cifruje, postupuje za partnerkou, pripadne zase ustupuje pred ňou, tleska. Často tanečnicu z vrtenia uchytil iný tanečník, ktorý s ňou pokračuje v tancovaní.

Folklórna skupina zo Šulekova (okres Trnava)

Z mesta Hlohovec mostom ponad Váh dostaneme sa do bývalej obce Šulekovo, ktorá sa v roku 1980 stala súčasťou svojho väčšieho suseda.

Predchodcom dnešnej folklórnej skupiny bola úspešná ženská spevácka skupina. Spoluzakladateľkou a vedúcou je od začiatku, od roku 1973, Oľga Mičková. Zriaďovateľom je Mestská kultúrne stredisko v Hlohovci.

Ludové tance z obdobia po 1. svetovej vojne sú: čardáš (pomalšia a rýchla časť), hrušovanka, mazúrka, židovka, sotyš, šatkový, zrkadlový, káčer, špacírpolka.

Ako hudobný sprievod ku tancom najstarší súčasníci spomínajú len sláčikovú hudbu s cimbalom, v ktorej hrávali cigánski hudobníci pochádzajúci z neďalekých Trakovíc a iných blízkych obcí. Neskôršie občas pozývali dychovky a módný „džez“.

V programe sa skupina predstavila úryvkami z fašiangovej zábavy a zo svadby, kde tancovali tance: polka, špacírpolka, hrušovanka, čardáš, šatkový, zrkadlový a káčer.

Tanec čardáš

V období, z ktorého sme získali informácie, patrila čardáš spolu s valčíkom a polkou medzi najobľúbenejšie tance. Čardáš má vždy dve tempá. Pomalšie tempo 132 zriedkavo pomenovali aj podľa najčastejšieho tanečného motívu na dva kroky. O rýchlom tempe 168 niekedy povedali, že hrajú husto.

Čardáš nasledoval po valčíku a polke, takže hneď od začiatku boli partneri pri sebe. Muzikanti ho začali hrať sami, nebolo zvykom im rozkazovať alebo pedspevovať. V priebehu tanca si mládenec po požiadaní prepustili partnerky. Mládenec, ktorý chcel s dievčaťom tancovať povedal jej tanečníkovi, napríklad „poščaj mi ju“.

Veľmi častými motívmi sú dvojkoľka a párové krútenie. Držanie a opisy motívov sú rovnaké ako je uvedené v čardáši z Cífera. Pri ich viacnásobnom opakovaní alebo pri ukončení sa tanečnica zavrtí jedenkrát

so zdvihnutou rukou, za ktorú ju tanečník jednou rukou volne drží. Počas krútenia sa páru, tanečník naraz zastaví krútenie, tanečnica sa znožmo odrazí a s rovnými nohami povyskočí, pričom sa rukami vzoprie na partnerových pleciach. Ten ju pevnejšie stisne v páse a pomôže jej vyskočiť čo najvyššie. Výskok sa opakuje i viackrát za sebou. Potom pokračujú v krútení alebo začnú iný motív. Keď sa partneri uvoľnia z držania, tanečnica sa sama vrtí, tanečník pri nej "cifruje" alebo stojí a tleska.

Rýchle husté tempo čardáša zrýchli samozrejme i tancovanie. Okrem dvojkročky tancujú sa všetky motívy ako pri pomalom tempe.

Folklórna skupina Kýčer z Turej Lúky (okres Senica)

Turá Lúka leží v údolí riečky Myjavy. Patrí ku nej viac ako 40 poľnohospodárskych osadností - kopaníc, roztrúsených v doline a na okolitých vrškoch. Od roku 1981 sa stala miestnou časťou susedného mesta Myjavy.

Folklórna skupina vznikla v roku 1950. Názov má podľa vrchu Kýčer, nachádzajúceho sa nad obcou. V roku 1956 značná časť vtedajších tanečníkov a hudba Samka Dudíka boli spoluzakladateľmi folklórneho súboru Kopaničiar. Vedúcim skupiny je od založenia Pavel Mordia. Zriaďovateľom je Mestský dom kultúry v Myjave.

V obci sa tancovali ľudové tance: starobabská, verbunk, hustý (novšie pomenovanie čardáš), uklekaný čardáš, vyhadzovaný, mazúrka, plieskaná, židovská, sotýš, ručníčková, stoličková, zrkadélková, káčer, metlový, odzemok, sečkársky, kováč, neborácka, polka.

Najstarší hudobný sprievod k tancom boli gajdy. V druhej polovici 19. storočia ich začala nahradzovať sláčiková hudba, v ktorej hrali prevažne roľníci. Od obdobia okolo 1. svetovej vojny až donedávna bola veľmi obľúbená harmonika – heligónka, tiež v spojení s klarinetom, zriedkavejšie s trúbkou.

V programe folklórna skupina vo výstupe Fašiangy uviedla tance: starobabská, verbunk, čardáš a uklekaný čardáš.

Tanec starobabská

Patri k najstaršej vrstve ľudových tancov na západnom Slovensku. Bol obľúbeným tancom na všetkých tanečných príležitostiach, kde ho tancovali bez vekového obmedzenia. Tempo je pomalšie 100-120.

Tanec sa začínal takmer výhradne predspevom tanečníka pred hudbou, ostatní tanečníci sa obyčajne k spevu popridávali. Muzikanti začali hrať počas spevu alebo po dospievaní. Po speve si tanečníci zavolali tanečnice a tancovali s nimi, pričom tanečné motívy ľubovoľne striedali. V priebehu tanca tanečníci si navzájom preberali partnerky. Využili na to chvíľu, keď sa

partneri nedržali, napríklad pri vrtení tanečnice.

Takto sa vystriedali v priebehu tanca s jednou tanečnicou viacerí tanečníci.

Najčastejším motívom je mäkká chôdza, krok na každú dobu. Na prvú dobu v takte je vykročenie pravou nohou, po dokročení s malým podrepom. Partneri pritom sú v postavení vedľa seba, väčšinou tanečnica pri pravom boku tanečníka, ktorý ju pravou rukou drží zozadu okolo pásu. Voľnou rukou pohybuje voľne popri tele, občas ju zodvihne až do vzpaženia, založí ju v bok alebo položí vzadu na kríže. Tanečnica má ľavú ruku dlaňou položenú zozadu na pravom ramene partnera, pravú má voľne dolu pri tele alebo založenú v bok. Týmto motívom sa páry pohybujú ľubovoľným počtom krokov dopredu a dozadu, krútia sa, tanečnica sa vrtí pod rukou tanečníka, prípadne sama, pričom tanečník stojí a tlieska. Pokyn na zmenu smeru chôdze dáva tanečník tým, že spraví posledné dva nášľapy s pridupnutím v hlbšom podrepe v malom predklone alebo sa partneri pustia a každý sa otočí o pol (180°) alebo celú obrátku, po ktorej sa chytia a pokračujú v chôdzi. Ďalšie motívy, ktoré sa v tanci striedajú sú: jednokročka v postavení a v držaní ako u predošlého motívu, t. j. striedanie príkrokového kroku vpred a vzad; krútenie páru krokmi ako pri opísanej chôdzi v postavení partnerov čelne oproti sebe, pričom tanečník drží partnerku obidvomi rukami v páse, ona má ruky dlaňami položené spredu na jeho pleciach.

Folklorňa skupina z Vrábeľ (okres Nitra)

Vráble, donedávna obec, dnes so štatútom mesta, ležia v severnej časti úrodnej Podunajskej nížiny. V roku 1971 z podnetu rozhlasovej Klenotnice ľudovej hudby iniciatívna Darina Vallová, doterajšia vedúca, spolu s ďalšími záujemcami založili folklórnu skupinu. Zriaďovateľom je Mestský dom kultúry vo Vrábľoch.

Pri tanečných príležitostiach tancovali sa v obci tance: čardáš, polka, mazúrka, kačingató, čapkaná, valčík, káčerovský, koleso (dievky), verbunk (mládenci), husársky, frišká.

Do tanca hrával gajdoš asi do konca minulého storočia. Neskôr už len deťom pri fašiangovej zábavke a na svadbách v dome nevestiných rodičov pre starších.

Od začiatku 20. storočia sú už vo veľkej oblube cigánske sláčikové hudby – bandy s cimbalom.

Vo fašiangovom zvyku Klátovanie, ktorý bol v programe uvedený, tancovali tance: čardáš, frišká, káčerovský.

Tanec frišká

Frišká je tanec rýchleho tempa 176. Nebol viazaný na tanec stredne rýchly ako je obvyklé vo viacerých iných obciach, uvedených aj v tomto zborníčku. Prvým tancom po prestávke na zábave bol spravidla čardáš (stredne rýchle tempo), potom nasledovali rôzne tance bez ustáleného poradia a na záver vždy frišká. Muzikanti začali hrať melódiu ku friškej sami, alebo im niektorý z tanečníkov rozkázal. V priebehu tanca už muzikantom nepredspevovali, zmeny melódii robili muzikanti sami. Pri tanci bolo veľa veselosti, smiechu, pretože tanečníci vyhadzovali svoje partnerky do výšky a odhadzovali od seba. Tie sa im po dopadnutí snažili uniknúť pomedzi ostatných tancujúcich. Usilovali sa ich chytiť iní mládenci a tancovať s nimi. V priebehu tanca sa takto vystriedali viacerí partneri. Friškú hrali obvykle veľmi dlho, aby sa tanečníci unavili a muzikanti mohli urobiť dlhšiu prestávku.

v postavení čelne oproti sebe, tanečník drží partnerku obidvoma rukami na chrbte asi vo výške lopatiek, tanečnica má obidve ruky dlaňami položené zvrchu na jeho pleciach. Vy kročenie na 1. dobu v takte môže byť ľavou alebo pravou nohou. Došliapnutie nohy na chodidlo je len s prirodzeným pokrčením kolien, teda krútenie je skoro hladké, bez pérovania.

Odhadzovanie sa robí takto: tanečník náhle zastaví krútenie, rýchlo prechytí partnerku obidvomi rukami za pás, zodvihne ju čo najvyššie a odhodí pred seba. Ona sa po zastavení krútenia obidvoma nohami odrazí, vzoprie rukami na jeho ramenách, čím partnerovi pomôže zodvihnúť ju. Keď ju on odhodí, letí chrbtom dozadu. Po dopadnutí ustupuje pred svojím partnerom, ktorý sa ju snaží chytiť. Keď sa mu to podarí, tancujú spolu ďalej. Skôr však ju schytí do tanca iný tanečník, ktorému po odhodení jeho partnerku zobral niekto iný. Chlapci, ktorí zostali bez tanečníc, tancujú chvíľu sami alebo vo dvojici, kým sa im nepodarí zobrať v tanci iné tanečnice.

Krútenie páru sa vystrieda občas vrtením tanečnice. Tanečník pri nej stojí alebo tancuje a tieska jej pri sukniach. Oddychovým motívom páru v opísanom držaní na chrbte je prešľapovanie na mieste alebo jednokročka, t. j. krok s priložením voľnej nohy ku stojnej striedavo na obidve strany.

NOTOVÉ ZÁPISY K VYBRANÝM TANCOM

Čardáš ♩ = 132, 168

V Cí - fe - ri som na - ro - dze - ní, na Pá - ci mám
po - te - še - ní, kar - ma - gán - ku mi - lu - jem
a furt za nu ba - nu - jem, ba - nu - jem.

Lubina-Miškech Dedinka 1984
skupina

Verbunk ♩ = 144 – 152

Čardáš ♩ = 184 – 196

Ket som bo - la ma - lá fra - je - rov som ma -
la, ket som bo - la ve - čia, ne - cha - li
ma fše - cia ma fše - cia.

Kozárovce 1984
Mária Švotiková, 56 r.

Frišká ♩ = 168 – 184

Šti - ri ko - si na - ku - va - nie a tá pia - ta
štrn - ga - la, ra - da bi sa vi - dá - va - la
be - ti - no - vá frn - d'a - la.

Selec 1984
skupina

Sellácka ♩ = 180 – 200

Za - pá - li - li sa če - re - šne viš - ne
od sln - ka, od sln - ka,
o - tvor - mi mi - lá, fra - jer - ka ver - ná,
o - kien - ka, o - kien - ka.

Čardáš ♩ = 168 – 184

Za-hraj nám, mu-zi-ka, ve-se - le nech sa tá
na - ša mla - dá ne - ves - ta
1. zas - me - je, 2. zas - me - je.

Starobabská ♩ = 100

Vi-so-ko sa so-va, vi-so-ko sa so-va na du-be
o-zí - vá, šu-haj dre-vo rú - be, šu-haj dre -
vo rú - be, vi - so - kí ná - ton má.

Frišká ♩ = 176 – 210

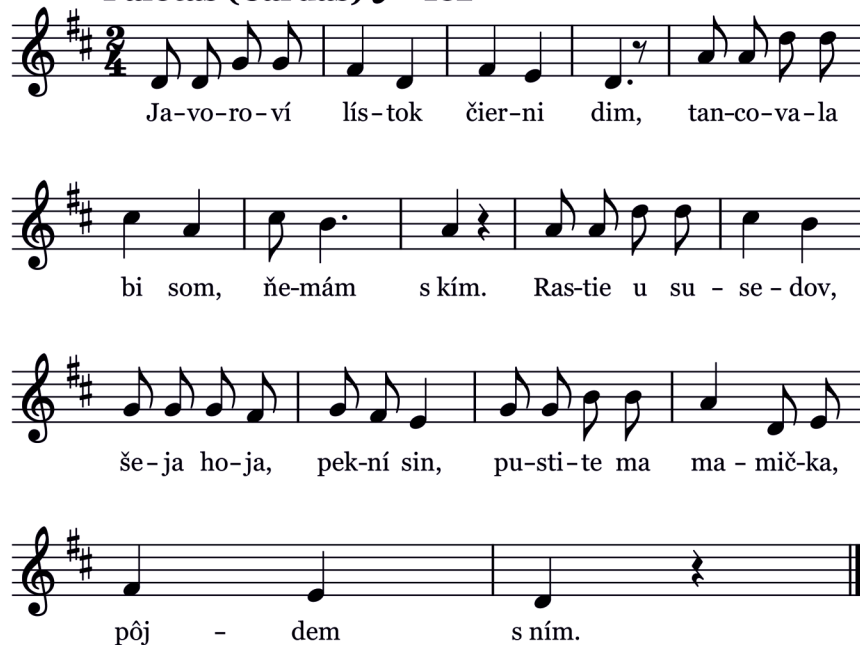

Ma - la som fra je ra z hor-né - ho
ma - je - ra ta - kie o - čis - ká
mav ja - ko pol ta - nie - ra.

Detailed description: The musical score for 'Frišká' is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. It consists of three staves. The first staff contains the melody for 'Ma - la som fra je ra z hor-né - ho'. The second staff contains 'ma - je - ra ta - kie o - čis - ká'. The third staff contains 'mav ja - ko pol ta - nie - ra.' and ends with a double bar line and repeat dots. The tempo is marked as ♩ = 176 – 210.

Kozárovce 1984
Mária Švotíková, 56 r.

Palotáš (Čardáš) ♩ = 132

Ja-vo-ro-ví lís-tok čier-ni dim, tan-co-va-la
bi som, ňe-mám s kím. Ras-tie u su - se - dov,
še-ja ho-ja, pek-ní sin, pu-sti-te ma ma - mič-ka,
pôj - dem s ním.

Detailed description: The musical score for 'Palotáš (Čardáš)' is written in treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. It consists of four staves. The first staff contains the melody for 'Ja-vo-ro-ví lís-tok čier-ni dim, tan-co-va-la'. The second staff contains 'bi som, ňe-mám s kím. Ras-tie u su - se - dov,'. The third staff contains 'še-ja ho-ja, pek-ní sin, pu-sti-te ma ma - mič-ka,'. The fourth staff contains 'pôj - dem s ním.' and ends with a double bar line and repeat dots. The tempo is marked as ♩ = 132.

ZBORNÍČEK LUDOVÝCH TANCŮV

Krútivé tance

Zostavil:	Ing. Jozef Lehocký
Notografia:	Ing. Marián Járek
Zodpovedný redaktor:	PhDr. Jozef Vozár, predseda prípravného výboru ZFMS Myjava
1. vydanie:	Prípravný výbor ZFMS Myjava ako účelovú publikáciu
Rok 1. vydania:	1984

2. vydanie (elektronická publikácia) pri príležitosti festivalu MYJAVA
2021 vydalo Centrum tradičnej kultúry v Myjave v roku 2021

Pripravila a obálku navrhla:	Katarína Mičicová
Miesto 2. vydania:	Myjava

CENTRUM TRADIČNEJ
KULTÚRY V MYJAVE

